

tergrond meespeelt: multiculturalisme is een positie die aanleunt bij een bepaalde vorm van *relativisme*, transculturalisme sluit aan bij een bepaalde vorm van *universalisme*. De discussie is er dus eigenlijk één tussen twee veel voorkomende, zo al niet dominante, posities in het debat relativisme/universalisme. Dit debat is zelf tevens een debat tussen enerzijds een bepaalde manier om zich de erfenis van de romantiek toe te eigenen en anderzijds een bepaalde interpretatie van de erfenis van de Verlichting. En alle grote debatten tegenwoordig, bijvoorbeeld dat tussen moderniteit en postmoderniteit, of dat tussen ‘*communitarians*’ en universalisten¹³, lijken uitloperen van dat ene

vanuit zijn onbesproken tolerante positie een vervelende consequentie toe te dekken: als alle culturen gelijkwaardig zijn, dan natuurlijk ook zijn eigen cultuur.

Maar dat is nu precies de cultuur waarvan de relativist vindt dat zij bij uitstek gekenmerkt is door een ongerechtvaardigde aanspraak op universaliteit: die van het eurocentrisme. Wat hij dus vooral moet vermijden is dat het eurocentrisme in de plaats van gedelegeerd, gelegeerd zou worden. Dit kan hij eigenlijk alleen maar vermijden door over zijn eigen cultuur te zwijgen en het volop over de andere culturen te hebben – de reden waarom er na de ontdekking

grote debat te zijn. In feite is dit debat, zoals ik verderop zal suggereren, een debat over de betekenis van de Ander.

Door de gelijkwaardigheid van alle culturen en betekenis-kaders tot een principe te verheffen hoopt de relativist eigenlijk te vermijden in die positie terecht te komen die hij het meeste vreest: die van een ongerechtvaardigde aanspraak op universaliteit. Om de aanklacht te voorkomen dat zijn eventuele universalistische pretentie eigenlijk slechts een pretentieuus provincialisme is dat zijn eigen particulariteit veralgemeent, wijst de relativist zichzelf met de vinger en maakt dus van meet af aan voor zichzelf geen aanspraak op iets meer dan particulariteit. Maar de relativist is handiger dan dat. In plaats van zijn manoeuvre in alle openheid door te voeren, verschuift hij het hele probleem naar dat van de Ander – hetgeen hem toelaat te zeggen dat alle culturen gelijkwaardig zijn en te argumenteren dat zij die gelijkwaardigheid te danken hebben aan hun onherleidbare particulariteit. Dit argument, dat meestal veel bijval oogst, laat de relativist toe

van het eurocentrisme alleen nog maar een negatief, ontmaskerend discours over Europa is blijven bestaan en waarom Europa, na diezelfde ontdekking, door een soort exotische koorts, namelijk die van een bepaalde vorm van exotisme, is gegrepen¹⁴.

De universalist, ten minste onder de vorm die ik voor ogen heb, hoopt op zijn beurt, door de dialoog en de interactie hoog in zijn vaandel te schrijven, die positie te vermijden die hij het meeste vreest: een relativistische positie die de rationaliteit opgeeft en met haar de mogelijkheid van waarheid en kritiek¹⁵. Hij gaat er dus vanuit dat men op het affront dat ligt in de ontdekking van een pluraliteit aan betekenis-kaders of ‘rationaliteiten’ nog rationeel moet kunnen reageren. In plaats van de rede op te geven door haar zonder meer te pluraliseren, weet hij zich de gelukkige bewoner van een medium waarbinnen die aanvankelijk meervoudige redes mekaar kunnen confronteren en verenkelvoudigen: dat van de dialoog en van de communicatie. De communicatieve